

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

**ТУРИЗМ І РЕКРЕАЦІЯ:
ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ**
(теорія і практика)

Монографія

За загальною редакцією д-ра геог. наук, професора А. Кузшина

Тернопіль 2025

УДК 796.5:649.9+17.024.4

Т 87

Рецензенти:

Брич В.Я., доктор економічних наук, професор, академік Академії економічних наук, директор навчально-наукового інституту інноватики, природокористування та інфраструктури Західноукраїнського національного університету

Калько А.Д., доктор географічних наук, професор кафедра туризму та готельно-ресторанної справи Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне)

Бучко Ж.І., доктор географічних наук, професор кафедри географії та менеджменту туризму Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

*Рекомендовано до друку Вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка,
протокол № 7 від 25 листопада 2025 р.*

Туризм і рекреація: виклики сьогодення (теорія і практика):
Т 87 Монографія / за заг. ред. д-ра геогр. наук, проф. А. Кузишина;
Тернопіль : Осадца Ю. В., 2025. 298 с.

ISBN 978-617-8607-12-8

Монографія присвячена комплексному аналізу становлення, функціонування та сучасних трансформацій туристичної сфери й індустрії гостинності в умовах глобальних соціально-економічних змін. Структура дослідження вибудована за логікою поєднання історико-теоретичних, ресурсних, управлінсько-економічних та інноваційно-технологічних аспектів розвитку туризму.

Монографія орієнтована на науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти, а також фахівців туристичної та готельно-ресторанної сфери.

УДК 796.5:649.9+17.024.4

ISBN 978-617-8607-12-8

© Колектив авторів., 2025

© ФОП Осадца Ю. В., 2025

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

**TOURISM AND RECREATION:
CONTEMPORARY CHALLENGES**
(theory and practice)

Monograph

Edited by Doctor of Geographical Sciences, Professor A. Kuzyshyn

Ternopil 2025

UDC 796.5:649.9+17.024.4

T 87

Reviewers:

Brych V., Doctor of Economic Sciences, Professor, Academician of the Academy of Economic Sciences, Director of the Educational and Research Institute of Innovation, Environmental Management and Infrastructure, West Ukrainian National University

Kalko A., Doctor of Geographical Sciences, Professor, Department of Tourism, Hotel, and Restaurant Business, National University of Water and Environmental Engineering (Rivne)

Buchko Zh., Doctor of Geographical Sciences, Professor, Department of Geography and Tourism Management, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

*Recommended for publication by the Academic Council of Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University,
Minutes No. 7 of November 25, 2025*

T 87 **Tourism and Recreation: Contemporary Challenges (theory and practice):** Monograph / edited by Doctor of Geographical Sciences, Professor A. Kuzyshyn; Ternopil: Osadtsa Y. V., 2025. 298 p.

ISBN 978-617-8607-12-8

The monograph is devoted to a comprehensive analysis of the formation, functioning, and contemporary transformations of the tourism sector and the hospitality industry in the context of global socio-economic changes. The structure of the study is built around an integrated approach that combines historical and theoretical foundations, resource potential, managerial and economic dimensions, as well as innovative and technological aspects of tourism development.

The monograph is intended for researchers, academic staff, higher education students, as well as professionals working in the tourism, hotel, and restaurant sectors.

ISBN 978-617-8607-12-8

ЗМІСТ

ПЕРЕДНЄ СЛОВО	6
ФОРМУВАННЯ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ ЯК СУСПІЛЬНОГО ФЕНОМЕНУ: ШЛЯХ ВІД МИНУЛОГО ДО СУЧАСНОСТІ (<i>Андрій Кузишин</i>)	8
ІНДУСТРІЯ ГОСТИННОСТІ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН(<i>Сергій Задворний</i>)	64
ПОЄДНАННЯ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДЛЯ РІЗНИХ ВИДІВ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (<i>Катерина Дударчук</i>)	93
КЛІМАТИЧНІ УМОВИ І РЕСУРСИ ТА ЇХ ОЦІНКА ДЛЯ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (<i>Петро Царик</i>).....	130
СУЧАСНИЙ РЕСТОРАННИЙ БІЗНЕС: ЕКОНОМІКА, ЗАКОНОДАВСТВО, ІННОВАЦІЇ (<i>Інна Поплавська</i>)	180
ОРГАНІЗАЦІЯ АНІМАЦІЙНИХ ПОСЛУГ В ЗАКЛАДАХ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА (<i>Наталія Флінта</i>)	207
МЕНЕДЖМЕНТ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ У ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ: НОВІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОМАНДИ (<i>Богдан Пушкар</i>)	229
СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ У ТУРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ (<i>Іван Рудакевич</i>).....	252
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ (<i>Тарас Заставецький</i>)	275
КОЛЕКТИВ АВТОРІВ	297

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

У сучасних умовах стрімкого розвитку науково-технічного прогресу впровадження інновацій стає ключовим чинником успіху у конкурентній боротьбі, створенні нових товарів і послуг, а також підвищенні якості продукції.

Інновація – це нововведення у сфері техніки, технологій, організації праці та управління, що базується на використанні наукових досягнень і передового досвіду, спрямоване на суттєве підвищення ефективності виробництва або якості послуг.

На відміну від традиційних технологій, інноваційні: пропонують революційний або еволюційний прорив у певній сфері; формують нові стандарти та моделі роботи; мають високу швидкість впровадження й масштабування; підвищують ефективність, точність, швидкість і екологічність процесів. Часто інноваційні технології стають основою створення абсолютно нових галузей економіки – як це сталося з ІТ-сферою, біотехнологіями, робототехнікою.

Головними ознаками інноваційних технологій є:

- новизна – створення принципово нового або суттєве вдосконалення наявного рішення;
- комерційна цінність – здатність приносити економічний ефект, створювати нові ринки;
- наукова обґрунтованість – ґрунтуються на результатах досліджень і технічних розробок;
- ефективність – підвищують швидкість, якість або знижують витрати;
- масштабованість – можуть бути впроваджені у різних сферах й серед різних груп користувачів;
- соціальний вплив – змінюють спосіб життя, праці, комунікації людей;

– гнучкість і адаптивність – швидко підлаштовуються під нові умови й потреби суспільства.

Інновації можна класифікувати за сферою застосування або за типом технологічного впливу. Нижче наведено найпоширеніші групи.

1. *Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ)*. Це найбільш динамічна та масштабна група інновацій. До них належать: штучний інтелект і машинне навчання, інтернет речей (ІоТ), хмарні технології, великі дані (Big Data), кібербезпека, блокчейн, цифрові платформи. Ці технології створюють основу цифрової економіки.

2. *Робототехніка та автоматизація*. Інновації в автоматизації спрямовані на: створення автономних машин, використання роботів у промисловості, логістиці, медицині, військовій сфері; підвищення точності та безпечності виробництва. Роботи замінюють небезпечну, монотонну або ультраточну працю людини.

3. *Біотехнології та медичні інновації*. Ця група охоплює: генну інженерію, CRISPR, синтетичну біологію, створення нових ліків, персоналізовану медицину, біоматеріали та біосенсори, телемедицину, медичну робототехніку. Біотехнології відкривають шлях до підвищення якості та тривалості життя.

4. *Нанотехнології*. Наноматеріали використовуються у: електроніці, енергетиці, фармацевтиці, авіації, військових технологіях. Інновації на нано-рівні дозволяють створювати матеріали з унікальними фізичними властивостями.

5. *Енергетичні технології*. Інновації у сфері енергетики спрямовані на: розвиток відновлюваних джерел (сонце, вітер, геотермальна енергія), енергоефективність, технології акумулювання енергії, водневу енергетику, smart-grid системи (розумні енергосистеми). Мета – забезпечити стабільну та екологічно чисту енергетику.

6. *Транспортні інновації*. Сучасні технології змінюють те, як люди пересуваються: електромобілі, безпілотний транспорт, високошвидкісні поїзди, гіперлуп, системи “розумного” міста. Транспорт став екологічнішим, безпечнішим і швидшим.

7. *Інновації в освіті та науці*. Тут йдеться про: онлайн-платформи навчання, VR/AR-технології, адаптивні алгоритми навчання, STEM-освіту, академічну мобільність, наукові кластери та технопарки. Такі технології формують нову культуру здобуття знань.

Інноваційні технології *відіграють значну роль у розвитку суспільства*. Економічний вплив полягає у створенні нових робочих місць, формуванні нових галузей та ринків, підвищенні продуктивності праці, зменшенні витрат у виробництві; серед соціальних чинників впливу на розвиток суспільства – покращення якості життя та доступ до послуг, зміна способів комунікації, сприяння підвищенню освіченості та мобільності. Екологічний вплив інноваційних технологій – скорочують викиди CO₂; підвищують ефективність використання ресурсів; сприяють розвитку «зеленої економіки». На глобальному рівні інновації сприяють міжнародній інтеграції, прискорюють глобальні наукові відкриття, ламають бар'єри між країнами й континентами.

Інновації є *інструментом конкуренції*, у сучасній економіці вони стали ключовим фактором розвитку бізнесу. Компанії, які впроваджують нові технології, отримують стратегічні переваги (зростання прибутків, вихід на нові ринки, зміцнення бренду, можливість диктувати правила гри в галузі. Ті, хто не впроваджує інновацій, швидко відстають і втрачають позиції.

Основні напрями інноваційної діяльності у сфері туризму включають:

Модернізацію туристичного продукту – покращення якості послуг, зміна його споживчих властивостей або створення принципово нових туристичних продуктів із застосуванням інноваційних методів маркетингу, планування та проєктування.

Інновації в готельній індустрії: системи управління й бронювання, онлайн-комунікація з партнерами та клієнтами, віртуальні тури, технології «розумного дому», мобільна оплата послуг, інтерактивні дзеркала, електронні рецепції, онлайн-консультанти та інтелектуальні номери.

Інновації в ресторанному бізнесі: використання нових видів сировини, сучасного технологічного обладнання, інноваційних методів зберігання продуктів і подовження терміну їх придатності, а також впровадження нових технологій обслуговування споживачів.

Інновації у транспортному забезпеченні: використання новітніх видів транспорту, сучасних технологій обслуговування пасажирів у вокзалах та аеропортах, систем електронного бронювання, реєстрації, бонусних програм тощо.

Інновації у страхуванні туристів: розробка нових страхових продуктів та програм, адаптованих під потреби мандрівників.

Інновації в екскурсійному обслуговуванні: створення інтерактивних екскурсій, використання технологій віртуальної реальності, GPS-екскурсоводів, аудіо- та радіогідів; проведення тематичних реконструкцій, квестів, театралізованих дійств, майстер-класів тощо.

Інновації в діяльності туристичних фірм: модернізація систем управління, впровадження сучасних методів бухгалтерського обліку, економічного планування, автоматизація процесів бронювання і продажу турів онлайн, створення нових туристичних продуктів.

Маркетингові інновації: створення сучасних, інформативних вебсайтів і онлайн-платформ для бронювання турів, використання віртуальних турів, інтернет-магазинів, ефективного застосування соціальних мереж та цифрових каналів реклами, аналітика ринку за допомогою ІТ-технологій.

Інноваційні технології в музейній справі та екскурсійній діяльності. У ХХІ ст. інновації стають ключовим чинником розвитку усіх сфер суспільного життя, зокрема й культури та туризму. Музеї, екскурсійні агентства та культурні установи, що раніше асоціювалися з традиційними формами роботи, активно інтегрують сучасні технології, перетворюючи відвідування на інтерактивний, пізнавальний і захопливий процес. Використання інновацій у музейній справі та екскурсійній діяльності сприяє підвищенню рівня залученості аудиторії, розширенню можливостей освітньої взаємодії й створенню нових форматів культурного дозвілля.

Музеї сьогодні – це не лише сховища артефактів, а активні майданчики для комунікації, освіти та збереження культурної спадщини у зміненому цифровому світі. В Україні інноваційні технології у музейній справі починають відігравати все більш вагомую роль, особливо на тлі соціальних викликів, глобалізації та військового конфлікту.

1) Цифровізація музейних фондів. Оцифрування експонатів дає змогу зберігати культурну спадщину у цифровому форматі та робити її доступною для широкої аудиторії. Віртуальні каталоги та онлайн-архіви дозволяють дослідникам і відвідувачам з усього світу знайомитися з музейними колекціями без фізичного відвідування закладу.

В Україні активно впроваджується цифрова трансформація музеїв як ключовий інноваційний метод збереження та популяризації культурної спадщини.

Наприклад, Міністерство культури та інформаційної політики запустило електронний реєстр Музейного фонду України, який створює єдину базу даних державних музеїв, їхніх колекцій, стану збереження експонатів та їхнього розташування. Цей реєстр також має публічну частину, що дозволяє широкому загалу ознайомлюватися з музейними фондами через онлайн-платформу.

Існують спеціалізовані центри оцифрування культурної спадщини: наприклад, Museum Digitization Center, що координує мобільні центри та постійні пункти оцифрування у Києві та Львові. Через ці центри вже було оцифровано тисячі об'єктів (зокрема понад 12 000 артефактів) та створено великий масив цифрових зображень та 3D-моделей.

2) Представництво музейних закладів на онлайн платформах та у соціальних мережах. У цифрову епоху присутність музеїв у мережі Інтернет уже давно перестала бути додатковою опцією – вона стала необхідністю. Для українських музейних установ онлайн-простір відкриває можливість розширити аудиторію, популяризувати культурну спадщину, зберігати фонди у цифровому форматі та залишатися доступними навіть у складних соціальних і політичних умовах.

Із розвитком сучасних технологій музеї України активно переходять на новий рівень комунікації, пропонуючи відвідувачам віртуальні екскурсії, онлайн-виставки, інтерактивні каталоги та мультимедійні освітні ресурси.

Представлення музеїв у цифровому середовищі виконує кілька ключових функцій: доступність для широкої аудиторії (Інтернет стирає географічні межі: люди з різних куточків України та світу можуть ознайомитися з експозиціями без необхідності фізично відвідувати музей); збереження культурної спадщини (оцифрування експонатів дозволяє зберегти їх у цифровому форматі, що особливо важливо в умовах війни, коли багато культурних об'єктів перебувають під загрозою); популяризація та освітня функція (через онлайн-платформи музеї можуть проводити лекції, вебінари, публікувати дослідження та інтерактивні матеріали для всіх вікових груп);

підтримка туристичної привабливості країни (цифрові проекти допомагають формувати позитивний імідж України на міжнародній арені, сприяючи культурному туризму).

Близько 150 українських музеїв мають власні веб-сайти, що дозволяє їм представляти свої колекції та інформацію про діяльність онлайн. Серед онлайн-ресурсів, варто відзначити проєкт «Музейний портал», який надає унікальну можливість дистанційно відвідувати найкращі музеї України та світу за допомогою технології віртуальних турів, які створюють ефект присутності.

Існують колекції віртуальних турів та виставок, які об'єднують багато музеїв. Прикладами є: Google Arts & Culture (пропонує віртуальні подорожі до 10 музеїв України), проєкти віртуальних турів (існують проєкти, що об'єднують віртуальні тури до музеїв просто неба, як-от 7 скансенів на Google).

Багато музеїв активно ведуть свої сторінки в соціальних мережах, що є ще одним способом представлення в інтернеті. Facebook, Instagram, TikTok, YouTube, X (Twitter) стали важливими інструментами музейного маркетингу. Соцмережі дозволяють: вести освітню роботу; приваблювати молодіжну аудиторію; транслювати події у прямому ефірі; створювати інтерактивні формати (вікторини, опитування, відеоекскурсії).

3) *Віртуальні музеї та 3D-тури.* Формат віртуальних екскурсій набув особливої популярності після пандемії COVID-19. За допомогою технологій VR і 360°-відео користувачі можуть «відвідати» музеї, заповідники чи історичні місця у будь-якій точці світу. Такі тури часто супроводжуються інтерактивними елементами, коментарями гіда або навіть можливістю ставити запитання в режимі реального часу.

Технології доповненої (AR) і віртуальної реальності (VR) відкривають нові можливості для відтворення історичних подій, архітектурних об'єктів чи зниклих артефактів. Відвідувач може здійснити подорож стародавнім містом або «пройтися» виставковими залами, не виходячи з дому. Такий формат особливо актуальний у період цифровізації освіти та розвитку дистанційного навчання.

Платформа eMuseum.online стала однією з перших в Україні, хто започаткував формат онлайн-виставок. Це інноваційний проєкт, що об'єднує на одній цифровій платформі найцікавіші віртуальні

експозиції провідних музеїв країни. Платформа відкриває двері до найцінніших скарбів національної спадщини, дозволяючи кожному українцю та світовому глядачеві досліджувати музейні колекції в інноваційному форматі VR-технологій. У VR-просторі музеї пропонують цілісний і захопливий досвід: оцифровані шедеври живопису, які демонструються у вражаючій якості; об'ємні 3D-екскурсії дають змогу віртуально пройти місцями археологічних розкопок Трипільської культури, зануритися в події Чорнобильської катастрофи чи відчутти атмосферу визвольних змагань початку ХХ століття. Віртуальні авторські виставки дозволяють художникам експериментувати з новими форматами, а глядачам — взаємодіяти з мистецькими роботами у незвичний, інноваційний спосіб. Такий формат відкриває унікальні можливості для популяризації української культури та робить мистецтво доступнішим для широкої аудиторії.

Віртуальні екскурсії, 3D-тури та цифрові каталоги набули особливої важливості в умовах обмежень, спричинених війною та логістичними труднощами. Вони допомагають музеям підтримувати постійний зв'язок із відвідувачами та залишатися доступними навіть за складних обставин.

Існують і спеціальні культурні онлайн-проекти, зокрема «Authentic Ukraine» – платформа, створена за підтримки Google Ukraine та Міністерства культури. Вона презентує оцифровані культурні артефакти, пропонує віртуальні мандрівки дерев'яними церквами, музеями та іншими об'єктами української спадщини.

4) *Інтерактивні експозиції.* Традиційні стенди й вітрини замінюють мультимедійні панелі, сенсорні столи, голограми, відеопроєкції. Відвідувач має змогу самостійно взаємодіяти з експонатом: переглянути додаткову інформацію, відео, реконструкції або аудіосупровід. Це робить процес сприйняття матеріалу більш цікавим та індивідуалізованим.

Одним із прикладів є «Музей науки» Малої академії наук України – перший державний інтерактивний музей, у якому відвідувачі можуть безпосередньо торкатися експонатів. Його експозиція покликана наочно демонструвати ключові наукові досягнення, фундаментальні закони природи та їхню взаємодію в доступній і зрозумілій формі. Інтерактивні об'єкти музею охоплюють широкий спектр наукових галузей, зокрема фізику (ефекти котушки Тесли,

оптичні ілюзії), інженерію (робототехнічні розробки), акустику (візуалізація звукових хвиль), матеріалознавство (явище «пам'яті металів») та біологію (наприклад, експонат «гігантська мушля»).

Компанія Google спільно з Міністерством культури України створила віртуальний тур музеями різних регіонів держави. На платформі «Музеї України просто неба» користувачі можуть здійснити онлайн-подорож, дізнатися більше про традиційну архітектуру й побут та відчути автентичність української культури. 3D-тури всіх музеїв також доступні у форматі Street View на Google Maps. Цей проєкт реалізований у межах кампанії «Автентична Україна».

Музей «Становлення української нації» у Києві – перший інноваційний історичний музей в Україні. Це своєрідна «жива» книга історії, створена за допомогою сучасних технологій і наповнена мультимедійними сюжетами, що занурюють відвідувача в епохи від Трипілля до сучасності.

5) *Мобільні застосунки та аудіогіди.* Музеї завжди були осередками культури, історії та мистецтва. Проте, з розвитком технологій, способи взаємодії відвідувачів з експонатами кардинально змінюються. Сьогодні мобільні застосунки та аудіогіди стають невід'ємною частиною музейної діяльності, пропонуючи новий, інтерактивний та персоналізований досвід. Музеї активно створюють мобільні додатки, які надають інтерактивні карти, віртуальні маршрути, інформацію про експонати кількома мовами. Смартфон перетворюється на персонального екскурсовода, який супроводжує відвідувача у зручному для нього темпі.

Одним із найпоширеніших інструментів сучасних музеїв та туристичних об'єктів стали аудіогіди – засоби індивідуального супроводу, що забезпечують доступний, зручний та інформативний формат ознайомлення з експозицією. Їх використання сприяє підвищенню якості музейної та екскурсійної діяльності, розширює аудиторію і робить культурну спадщину більш інтерактивною та демократичною.

Аудіогіди дозволяють людям самостійно обирати маршрут і час знайомства з експозицією, що створює комфортні умови для індивідуальної чи сімейної екскурсії. Багато музеїв пропонують аудіосупровід десятками мов, що значно розширює туристичну

аудиторію та робить культурну інформацію доступною для іноземних гостей. Аудіогід дає можливість подати матеріал у цікавій та продуманій формі: зі звуковими ефектами, музикою, уривками документів, цитатами, що створює ефект занурення в історичний контекст. Використання аудіогідів зменшує навантаження на екскурсоводів та дозволяє музеям приймати більшу кількість відвідувачів без зниження якості інформаційного супроводу. Аудіогіди можуть містити спеціальні опції для людей із вадами зору – детальні описи експонатів, тактильні маршрути, академічно озвучений текст.

У національних музеях Києва, Львова, Одеси та Харкова аудіогіди стали невід’ємною частиною екскурсійної системи. У заповідниках, таких як «Софія Київська» чи «Києво-Печерська лавра», аудіогіди дозволяють туристам самостійно вивчати великі території. У сучасних інноваційних музеях – «Музеї науки» МАН України, «Становленні української нації» – технологічні аудіосупроводи поєднуються з мультимедійними ефектами. У відкритих туристичних просторах, наприклад у музеях просто неба, аудіогіди часто подаються через мобільні застосунки або інтегруються в загальнонаціональні проекти на кшталт цифрових культурних карт.

б) *Освітні та ігрові технології*. Гейміфікація музейної діяльності – це використання ігрових елементів та механік у музейному середовищі для підвищення залученості відвідувачів, мотивації до навчання та покращення досвіду взаємодії з експонатами. Це передбачає інтеграцію таких інструментів, як бали, рівні, завдання та вікторини, у звичайну музейну діяльність, роблячи її більш інтерактивною та захопливою. Музеї й туристичні агентства розробляють квест-маршрути, міські ігри, «екстрим-екскурсії» або фотоквести, які поєднують розвагу, пізнання та командну взаємодію. Подібні заходи допомагають відвідувачам не лише дізнаватися нову інформацію, а й пережити емоційний досвід взаємодії з культурною спадщиною. Такий формат особливо популярний серед молоді й корпоративних груп.

Для прикладу, Тернопільський краєзнавчий музей запровадив новий формат роботи з молоддю, пропонуючи квести та пізнавальні ігри. Серед них – квест «Таємниці старожитностей», що передбачає захоптиву мандрівку у світ давнини. Учасники проходять низку завдань різного рівня складності, маючи змогу проявити свої знання,

здібності та творчий потенціал. Цей квест добре підходить як для дитячих святкувань і днів народжень, так і для активного дозвілля. Ще одна пропозиція музею – квест «Дослідники природи», який включає пізнавальну розповідь про життя давніх мешканців краю та знайомство з природоохоронними об'єктами Тернопільщини, доповнене переглядом тематичних фільмів. Після екскурсії відвідувачі проходять квест природничо-екологічного спрямування. Також музей пропонує пізнавальну гру «У Пласті росте новий люд». Під час екскурсії учасники дізнаються, що пластові ігри – це не лише розвага, а й спосіб розвивати спритність, кмітливість, пам'ять та швидкість мислення. Змагання між гуртками включають як рухливі, так і спокійні ігри, а також інтелектуальні та конструктивні завдання. Під час активностей учасники виконують патріотичні пісні, що сприяє вихованню командного духу та національної свідомості.

Серед прикладів проведення інноваційних заходів в українських музеях – виставкові проекти «Скарби Криму» (Скарбниця Національного музею історії України, м. Київ) та «Нев'янучий квіт Трипілля» (Національний музей історії України, м. Київ); популярності у музейній практиці набувають майстер-класи, зокрема «Слідами археологів», «Виготовлення захисного амулета», а також театралізовані екскурсії, наприклад «Київські замальовки». Ефективним засобом залучення молоді до вивчення культурної спадщини стає створення в музеях освітньо-пізнавальних гуртків. Серед них – програми «Юний музеєзнавець» та «Юний екскурсовод». Робота таких гуртків сприяє розширенню світогляду учасників, формуванню інтересу до історії та культури, розвитку практичних умінь у галузі музеєзнавства й екскурсійної діяльності, а також підтримує процес соціалізації молоді та покращує їхні комунікативні навички.

7) *Штучний інтелект та аватари.* Штучний інтелект (ШІ) стрімко трансформує різні сфери людської діяльності, і музеї не є винятком. Культурні інституції, що традиційно асоціюються зі збереженням минулого, сьогодні активно впроваджують передові технології для покращення досвіду відвідувачів, оптимізації роботи та розширення доступу до своєї спадщини. Використання ШІ відкриває нову еру для музейної діяльності, пропонуючи інноваційні рішення від каталогізації експонатів до створення інтерактивних виставок.

Однією з найбільш значущих сфер застосування ІІ є робота з величезними музейними колекціями.

Автоматизована каталогізація та класифікація (системи комп'ютерного зору на основі ІІ можуть швидко аналізувати зображення експонатів (картин, скульптур, артефактів), автоматично генеруючи метадані, ідентифікуючи об'єкти, стилі, художників або епохи).

Розпізнавання об'єктів та аналіз зображень (алгоритми ІІ допомагають дослідникам виявляти приховані деталі, реставраційні втручання або навіть раніше невідомі зв'язки між об'єктами в різних колекціях по всьому світу).

Штучний інтелект перетворює музейний візит з пасивного споглядання на глибоко персоналізовану та інтерактивну пригоду (мобільні додатки, інтегровані з ІІ, можуть прокладати індивідуальні маршрути музеєм, ґрунтуючись на інтересах відвідувача, часі, який він має, або його попередніх вподобаннях). Чат-боти з ІІ забезпечують миттєві відповіді на запитання про експонати, історію музею чи практичну інформацію. Деякі музеї створюють віртуальних гідів (аватари історичних постатей або експертів), які взаємодіють з відвідувачами, створюючи ефект "живої" екскурсії.

Один із найяскравіших прикладів застосування штучного інтелекту є AI-аватар Тараса Шевченка у Національному музеї Шевченка. Цей аватар може спілкуватися текстом, голосом або відео через Telegram, базуючись на знаннях про життя та творчість Шевченка.

Це не лише інновація для відвідувачів, а й освітній інструмент, що дає можливість залучити нову аудиторію й оживити культурну спадщину.

Варто відзначити, що інноваційні технології допомагають музеям і туристичним компаніям не лише підвищувати якість обслуговування, а й розширювати коло відвідувачів. Вони забезпечують доступність культури для людей з обмеженими можливостями, сприяють міжкультурному обміну та формують новий тип споживача – активного, обізнаного, залученого до процесу пізнання.

Крім того, цифрові інструменти допомагають установам ефективніше управляти ресурсами, збирати статистику відвідувань,

аналізувати поведінку відвідувачів і формувати персоналізовані пропозиції.

Інноваційні технології у музейній справі та екскурсійній діяльності відкривають перед культурною галуззю нові горизонти. Вони дозволяють поєднати збереження історичної спадщини з потребами сучасного суспільства, зробити культуру ближчою, цікавішою й доступнішою.

Майбутні фахівці у сфері туризму, музейної справи та культурної освіти повинні не лише знати про сучасні технологічні тенденції, а й уміти ефективно їх застосовувати у практичній роботі. Саме це забезпечить сталий розвиток культурного середовища й підвищить роль музеїв та екскурсій у формуванні національної ідентичності.

Серед проблем впровадження інноваційних технологій в музейній справі в Україні, слід виділити наступні:

– не всі музеї мають достатній рівень цифрової грамотності чи технічне обладнання. За даними дослідників, для багатьох інституцій впровадження нових технологій залишається складним через дефіцит фінансування або кадрів;

– відсутність єдиної стратегії цифрової трансформації: кожен музей по-своєму підходить до оцифрування, що може призводити до фрагментарності та невіривняного рівня діджиталізації;

– питання безпеки та захисту даних: зберігання цифрових копій артефактів, особливо під час воєнного конфлікту, вимагає належних стандартів.

Інноваційні технології в готельному господарстві. Готельне господарство – одна з найдинамічніших складових туристичної індустрії, яка безпосередньо залежить від рівня сервісу, комфорту та ефективності управління. У сучасних умовах цифрової трансформації впровадження інноваційних технологій є ключовою умовою конкурентоспроможності підприємств гостинності. Новітні рішення дозволяють оптимізувати роботу персоналу, знизити витрати, підвищити якість обслуговування гостей і створити унікальний клієнтський досвід.

Інновації в готельному бізнесі спрямовані на вдосконалення процесів управління, маркетингу, комунікації з клієнтами та надання послуг. Їхнє впровадження дозволяє підвищити ефективність

діяльності підприємства, зменшити людський фактор і зробити сервіс більш персоналізованим.

Сучасні туристи очікують не лише комфортного проживання, а й технологічно зручного середовища, що поєднує швидкість, автоматизацію та індивідуальний підхід. Саме тому готелі активно впроваджують «розумні» рішення, цифрові платформи та інтернет-рішення для підвищення рівня задоволеності гостей.

Основними напрямками впровадження інноваційних технологій у готельному господарстві є наступні:

1) *Автоматизація управління.* Сучасні системи управління готелем (Property Management Systems – PMS) дозволяють комплексно контролювати бронювання, розміщення, фінансовий облік, кадрову діяльність та аналітику. Програми Opera PMS, Protel, Cloudbeds, eZee Absolute забезпечують повну автоматизацію операційних процесів, що підвищує ефективність управління і зменшує кількість помилок.

Більшість сучасних українських готелів використовують PMS-системи (Property Management System), які автоматизують: бронювання; реєстрацію гостей; ведення фінансів; облік номерного фонду; звітність. Програми типу Opera PMS, Fidelio, Shelter та їх українські аналоги (SERVIO HMS, Easym) дозволяють зменшити людські помилки й прискорюють обслуговування.

2) *Онлайн-бронювання та цифрові платформи.* Гості все частіше користуються онлайн-ресурсами для бронювання номерів через Booking.com, Expedia, Airbnb, а також офіційні сайти готелів. Інтеграція систем бронювання з PMS дозволяє автоматично оновлювати інформацію про вільні номери, тарифи, акції, а також підтримувати миттєвий зв'язок із клієнтами.

3) *«Розумний готель» (Smart Hotel).* Концепція «розумного готелю» передбачає використання технологій Інтернету речей (IoT). Гості можуть керувати освітленням, температурою, телевізором або шторами за допомогою смартфона чи голосових команд. Системи енергозбереження автоматично регулюють споживання електроенергії, що дозволяє не лише підвищити комфорт, а й зменшити експлуатаційні витрати.

У великих готелях світу ці технології вже стандарт, а в Україні вони поширюються у преміум-сегменті та нових реконструйованих комплексах.

4) *Мобільні додатки та безконтактні сервіси.* Багато сучасних готелів розробляють власні мобільні додатки, які дозволяють здійснювати онлайн-реєстрацію (check-in/check-out), отримувати електронні ключі, замовляти додаткові послуги, оплачувати рахунки або комунікувати з адміністрацією без фізичного контакту. Це особливо актуально у післяпандемічний період, коли безпечність і дистанційність стали пріоритетом.

5) *Використання штучного інтелекту (AI) та чат-ботів.* Інтелектуальні системи аналізують уподобання гостей, прогнозують їхні потреби та пропонують персоналізовані послуги. Чат-боти на сайтах або в месенджерах забезпечують цілодобову комунікацію, допомагають із бронюванням, надають інформацію про послуги, а також виконують функції віртуального консьєржа.

6) *Роботизація сервісу.* У провідних світових готелях з'являються роботи-консьєржі, роботи-порт'є та роботи-доставники багажу. Вони можуть виконувати стандартні завдання – доставку рушників, напоїв, інформаційних буклетів, допомогу з багажем тощо. Такі технології не лише знижують навантаження на персонал, а й створюють унікальний імідж закладу.

7) *Впровадження віртуальної та доповненої реальності (VR/AR).* Готелі використовують VR-технології для презентації своїх номерів, ресторанів та конференц-залів у форматі 3D-турів на офіційному сайті. Це допомагає потенційним клієнтам краще ознайомитися з пропозицією перед бронюванням. Технологія AR також може застосовуватися у внутрішній навігації або для надання додаткової інформації про послуги готелю.

8) *Екологічні та енергозберігаючі технології.* Інновації у сфері сталого розвитку є важливою складовою сучасного готельного бізнесу. Для зниження витрат готелі впроваджують: LED-освітлення, датчики руху, карткові енергозберігаючі системи в номерах, теплові насоси, автоматичне регулювання клімату. Енергоощадність особливо актуальна в умовах зростання тарифів та енергетичних викликів в Україні.

9) *Інновації у сфері безпеки.* Все частіше використовуються: системи відеоаналітики, біометричні замки, автоматичні системи пожежної безпеки, цифровий контроль доступу персоналу.

Готелі міжнародних мереж в Україні (Marriott, Radisson, Ibis, Hilton) активно використовують глобальні стандарти: онлайн-чекін, цифрові ключі, корпоративні PMS-системи, системи управління енергоресурсами.

Курортні комплекси Карпатського регіону (Буковель, Драгбрат) впроваджують: smart-управління котеджами, онлайн-резервацію послуг SPA, лижного спорядження, трансферів, електронні skip-pass для туристів.

Готелі великих міст (Київ, Львів, Одеса) застосовують: мобільні додатки для гостей, QR-меню та електронні путівники, аудіогіди по місту у комплекті з проживанням.

В Україні існують *проблеми щодо впровадження інновацій* в готельному господарстві. Серед них:

– обмежені фінансові ресурси (впровадження smart-рішень вимагає значних інвестицій. Для малих готелів і хостелів витрати на обладнання та програмне забезпечення є критичними);

– низький рівень цифрової грамотності персоналу (опір працівників до нових технологій, недостатня кількість курсів і тренінгів, брак IT-спеціалістів у регіонах);

– відсутність єдиної інноваційної стратегії на державному рівні (готельна сфера розвивається нерівномірно, особливо поза великими містами. Бракує програм підтримки інновацій та грантових механізмів).

– питання кібербезпеки (зростання цифровізації підвищує ризики витоку персональних даних, атак на інформаційні системи, блокування роботи готельних мереж);

– інфраструктурні проблеми (не всі регіони мають достатнє інтернет-покриття та енергетичну стабільність для повномасштабного впровадження smart-рішень).

Інноваційні зміни вимагають нових підходів до підготовки фахівців готельного господарства. Майбутні менеджери мають володіти знаннями з інформаційних технологій, аналітики, кібербезпеки, цифрового маркетингу та управління сервісом. Освітні програми повинні поєднувати теоретичну підготовку з практичним освоєнням сучасних систем управління та сервісних технологій.

Інноваційні технології кардинально змінюють готельну індустрію, роблячи її більш клієнтоорієнтованою, ефективною та екологічною.

Вони сприяють створенню унікального досвіду перебування гостя, підвищують якість обслуговування і конкурентоспроможність підприємства.

Успішний розвиток готельного господарства у ХХІ столітті неможливий без системного впровадження цифрових рішень, автоматизації процесів і підготовки кваліфікованих кадрів, здатних працювати в умовах технологічних змін. Саме інновації є запорукою стабільності, сталого розвитку та довгострокового успіху у сфері гостинності.

Інноваційні технології в ресторанній індустрії. Ресторанна індустрія є однією з найдинамічніших галузей сфери послуг, яка постійно змінюється під впливом технологічного прогресу, змін у споживчих запитах та розвитку цифрових технологій. Сучасний клієнт очікує не лише смачної їжі, а й швидкого, зручного, комфортного та безпечного обслуговування. Саме тому впровадження інноваційних технологій стало ключовою умовою ефективного розвитку підприємств харчування, підвищення їх конкурентоспроможності та покращення якості сервісу.

Інноваційні технології в ресторанній сфері охоплюють широкий спектр рішень – від автоматизації управління до цифрового маркетингу, енергозбереження й розробки нових кулінарних технологій.

Основна мета впровадження інновацій – підвищити ефективність роботи закладу, забезпечити високу якість страв і сервісу, мінімізувати витрати та створити позитивний досвід для відвідувача.

Ресторани, які активно впроваджують новітні технології, демонструють не лише стабільність і гнучкість на ринку, а й формують лояльність клієнтів, що є запорукою успіху в умовах жорсткої конкуренції.

Основними напрямками впровадження інноваційних технологій у ресторанному господарстві є:

1) *Автоматизація управління.* Сучасні програмні комплекси дозволяють вести облік продажів, контролювати залишки продуктів, керувати персоналом, бронюванням столів, доставкою та фінансовими показниками. Такі системи інтегруються з мобільними застосунками, касовими апаратами та онлайн-платежами, що значно полегшує роботу менеджерів і підвищує точність звітності. Українські

ресторани все активніше використовують інформаційно-комп'ютерні технології для управління – від фронт-офісу (обслуговування клієнтів) до бек-офісу (облік, склад, фінанси). Це підвищує точність обліку, знижує витрати та оптимізує процеси. Аналітичні дослідження показують, що ІТ-технології значно підвищують конкурентоспроможність готельно-ресторанного бізнесу в Україні.

2) *Безконтактне обслуговування.* Після пандемії COVID-19 ресторани активно перейшли на безконтактні сервіси: QR-меню, онлайн-замовлення, електронні чеки, безготівкові розрахунки. Гості можуть самостійно зробити замовлення зі смартфона, не взаємодіючи безпосередньо з офіціантом. Це підвищує швидкість обслуговування, знижує ризики помилок і сприяє безпеці клієнтів.

Передумовами розвитку безконтактного обслуговування в Україні стали: пандемія COVID-19 (саме вона стала каталізатором активного переходу до безконтактного формату; швидка діджиталізація суспільства (українці масово користуються смартфонами, банківськими додатками та онлайн-сервісами); розвиток фінтеху (українські банки та платіжні системи – серед найінноваційніших у Європі); конкуренція серед ресторанів (заклади намагаються виділитися через швидкість, комфорт і технологічність); воєнні умови (потреба оптимізувати персонал, мінімізувати витрати та запровадити безпечні технології).

3) *Використання штучного інтелекту (AI).* Штучний інтелект у ресторанній сфері використовується для аналізу поведінки споживачів, прогнозування попиту, персоналізації пропозицій та оптимізації меню. Наприклад, система може автоматично пропонувати клієнту страви, які відповідають його попереднім замовленням або харчовим уподобанням. AI також допомагає планувати закупівлі продуктів і уникати перевитрат.

Серед труднощів впровадження ШІ в ресторанному бізнесі України можна виділити наступні: висока вартість деяких технологій; недостатня цифрова грамотність персоналу; складність інтеграції різних програм у єдину систему; потреба у стабільному інтернет-з'єднанні; обмеженість індивідуальних рішень для малого бізнесу; питання захисту персональних даних.

4) *Роботизація та автоматизація процесів.* У сучасних ресторанах дедалі частіше застосовують роботів-офіціантів та

роботів-кухарів. Такі пристрої виконують монотонні операції – смаження, приготування напоїв, подачу страв або доставку замовлень. Наприклад, у Японії та Південній Кореї працюють заклади, де весь процес обслуговування – від прийняття замовлення до подачі страви – здійснюють роботи.

5) *Кухонні технології нового покоління.* Інноваційні рішення у кулінарії включають використання сувідів (sous-vide), індукційних плит, мультифункціональних пароконвектоматів, 3D-принтерів для їжі. Такі технології забезпечують точність приготування, збереження смакових властивостей і вітамінів, а також знижують втрати продуктів.

6) *Екологічні та енергозберігаючі технології.* Екоінновації стають трендом у світовій ресторанній індустрії. Використання біорозкладного посуду, енергоефективного обладнання, фільтраційних систем води, переробки харчових відходів допомагає зменшити вплив закладу на довкілля. Все більше ресторанів переходять на локальні продукти, zero waste-концепції та «зелені стандарти» обслуговування.

7) *Цифровий маркетинг і віртуальні ресторани.* Онлайн-присутність стала важливою частиною ресторанного бізнесу. Використання соціальних мереж, мобільних додатків, програм лояльності, аналітики даних дозволяє ефективно взаємодіяти з клієнтами. З'являються «віртуальні ресторани» або «dark kitchens» – заклади, що працюють виключно на доставку, без фізичного залу для гостей.

8) *Віртуальна та доповнена реальність (VR/AR).* Деякі ресторани використовують VR/AR-технології для створення незвичного досвіду. Наприклад, гості можуть переглядати 3D-зображення страви перед замовленням або «відвідувати» ферму, з якої походять продукти. Такі рішення створюють ефект присутності, підвищують інтерес і формують унікальний імідж закладу.

Серед перепон, які постають перед впровадженням новітніх технологій в ресторанній справі в Україні, можна виділити наступні: інвестиційні витрати (запровадження нових ІТ-систем, мобільних додатків або автоматизації вимагає значних капіталовкладень. Для багатьох малих ресторанів це може бути важко); кадровий аспект (персонал повинен навчитися працювати з новими технологіями: це може потребувати навчання або залучення ІТ-спеціалістів); інтеграція

систем (впроваджуючи різні цифрові рішення, важливо, щоб вони були інтегровані між собою. Несумісність може створити проблеми); кібербезпека (зі збільшенням використання цифрових систем зростає ризик кібератак, особливо коли мова йде про дані клієнтів та фінансову інформацію); регуляторні та правові питання (питання захисту даних, електронної комерції і цифрових платежів можуть мати особливості, які потрібно враховувати згідно із законами України).

Використання інновацій у ресторанній сфері забезпечує низку суттєвих переваг:

- підвищення швидкості й точності обслуговування;
- зниження витрат на персонал і ресурси;
- забезпечення стабільної якості страв;
- поліпшення комунікації між клієнтом і закладом;
- формування позитивного іміджу бренду;
- підвищення лояльності споживачів і зростання прибутковості.

Впровадження інноваційних технологій вимагає нової культури управління й підготовки кадрів. Майбутні фахівці ресторанного бізнесу мають володіти знаннями не лише з кулінарії та сервісу, а й з інформаційних технологій, менеджменту, маркетингу та екологічного планування. Освітні заклади повинні орієнтувати навчальні програми на практичне освоєння сучасних технологічних систем, використання програм автоматизації та цифрових інструментів управління.

Інноваційні технології докорінно змінюють ресторанну індустрію, створюючи нові можливості для розвитку, підвищення ефективності та якості обслуговування. Вони сприяють формуванню сучасного клієнтського досвіду, оптимізації внутрішніх процесів і підвищенню конкурентоспроможності закладів.

Ресторани майбутнього – це технологічні, екологічно відповідальні, клієнтоорієнтовані підприємства, де інновації стають не лише засобом підвищення прибутковості, а й частиною філософії гостинності.

Висновки. Сучасний стан упровадження інноваційних технологій у туристичну сферу України свідчить про поступове, але стабільне оновлення галузі відповідно до світових тенденцій цифровізації. Українські туристичні підприємства, музеї, заповідники, готельні комплекси та екскурсійні служби дедалі активніше використовують

цифрові інструменти для покращення якості обслуговування, підвищення конкурентоспроможності та розширення доступності туристичних продуктів. Віртуальні екскурсії, аудіогіди, QR-навігація, мобільні додатки, електронні квитки, цифрові карти та елементи доповненої реальності стали важливими складниками модернізації туристичної інфраструктури України.

Разом із тим інноваційні процеси у туристичній сфері розвиваються нерівномірно та супроводжуються низкою системних проблем. Однією з ключових залишається недостатня матеріально-технічна база багатьох установ, особливо в регіонах. Значна частина туристичних об'єктів потребує модернізації обладнання, оновлення цифрових сервісів та розширення доступу до швидкісного інтернету. Другим суттєвим викликом є брак фінансування: інноваційні проекти вимагають значних інвестицій, які не завжди доступні для державних установ, малих туристичних агентств чи приватних ініціатив.

Важливою проблемою залишається і людський фактор – нестача фахівців, які володіють компетенціями у сфері цифрового маркетингу, IT-рішень та інноваційного менеджменту. Навіть за наявності технічних можливостей деякі установи не мають належного персоналу для підтримки та розвитку сучасних цифрових продуктів. Одним із найважливіших завдань сьогодні є підготовка та перепідготовка кадрів для туристичної сфери. Майбутні працівники повинні вміти користуватися сучасними програмами, володіти цифровими навичками та розуміти принципи роботи інноваційних систем.

Саме тому навчальні заклади, що готують фахівців для туристичної індустрії, мають орієнтувати освітній процес на практичне засвоєння інноваційних технологій. Роботодавці очікують від випускників високого рівня професіоналізму, компетентності та готовності працювати в умовах сучасного цифрового туризму.

Розвиток інновацій у туристичній сфері значною мірою стримується і загальними соціально-економічними умовами, зокрема наслідками війни, зниженням туристичної активності та міграційними процесами. Проте, попри складнощі, саме інновації стають ключовим інструментом адаптації галузі до нових реалій та підтримки інтересу до культурної спадщини України.

Інноваційні процеси у сфері туризму потребують підтримки з боку держави. Важливо створити сприятливі умови для діяльності туристичних підприємств, забезпечити координацію між різними організаціями у плануванні та розвитку туристичної інфраструктури.

Держава має розробляти ефективну політику в галузі туризму, підтримувати дослідження нових DESTИНАЦІЙ, сприяти розвитку іміджу країни як привабливого туристичного напрямку та активно використовувати маркетингові інструменти для просування національного турпродукту.

Велике значення має створення державних і регіональних програм розвитку туризму, фінансування наукових центрів і навчальних закладів, які безкоштовно поширюють знання серед фахівців галузі.

У перспективі подальше впровадження інноваційних технологій може забезпечити суттєве зростання туристичного потенціалу країни. Розвиток цифрової інфраструктури, поєднання традиційної екскурсійної діяльності з мультимедійними рішеннями, розширення можливостей віртуального та освітнього туризму, активна промоція України як сучасного та технологічного туристичного напрямку – все це здатне зміцнити галузь і забезпечити її відповідність міжнародним стандартам.

Отже, інновації в українському туризмі сьогодні виступають не лише засобом модернізації, а й потужним ресурсом розвитку всієї галузі. Умовою їхнього успішного впровадження є комплексний підхід, що поєднує державну підтримку, участь бізнесу, розвиток людського капіталу та активну взаємодію з громадою. Лише за цих умов український туризм зможе повністю реалізувати свій потенціал та впевнено інтегруватися у світовий туристичний простір.

Список використаних джерел

1. 6 travel technology trends that will shape tourism in 2025. URL: <https://coaxsoft.com/blog/tech-travel-trends-innovation>

2. Влащенко Н.М. Інноваційні технології у готельному господарстві: навч. посіб. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. 150 с.

3. Влащенко Н. М. Інноваційні технології в туризмі: навч. посібник. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2022. 214 с.
4. Воляник Г. М., Колінько Н. І., Шутка С. Є. Інноваційні цифрові технології електронної комерції у готельній індустрії. *Innovations and Technologies in the Service Sphere and Food Industry*, (2 (12), 2024. С. - 28-33. [https://doi.org/10.32782/2708-4949.2\(12\)](https://doi.org/10.32782/2708-4949.2(12)).
5. Джинджоян В.В., Тесленко Т.В., Горб К.М. Інноваційні технології в туризмі та гостинності: навчальний посібник. Київ: Видавництво «Каравела», 2022. 340 с.
6. Заставецький Т. Б. Інноваційні технології в туризмі: нові можливості для майбутнього / Т. Б. Заставецький, Л. Б. Заставецька, Н. Ю. Жуков // *Географія та туризм: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди* (12 березня 2025 р., м. Харків). Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2025. С. 326-331.
7. Зубехіна Т., Ольхова-Марчук Н., Кушнір В. Сучасні тенденції застосування інноваційних технологій у туристичній сфері. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм*, 4(2), 2021. С. 181–188. <https://doi.org/10.31866/2616-7603.4.2.2021.249696>
8. Коваль О. Інноваційна діяльність музеїв в Україні // *Матеріали X Всеукраїнської наукової студентської конференції «Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері»* (м. Вінниця, 11 квітня 2025 р.). URL: <https://jitas.donnu.edu.ua/article/view/17644/17538>
9. Лисюк Т., Ройко Л., Білецький, Ю. Цифрові інноваційні технології у сфері туризму України. *Економіка та суспільство*, (52). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-36>
10. Лисюк, Т. В. Інноваційні рішення в готельно-ресторанному бізнесі: технології автоматизації та персоналізації послуг. *Економіка та суспільство*. 2024. № 67. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-67-13.
11. Надольська В. В. Гейміфікація у музейному просторі. *Волинський музей: історія і сучасність: науковий збірник. Випуск 6: матеріали VI Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 90-річчю Волинського краєзнавчого музею*, м. Луцьк, 14 червня 2019 року / Упоряд. Є. Ковальчук, М. Мігас. Луцьк, 2019. С. 274–277.
12. Хитра О., Палюх В. Особливості застосування інноваційних технологій у публічному управлінні туристичною дестинацією. *Mechanism of an Economic Regulation*, (1 (103), 30-40. <https://doi.org/10.32782/mer.2024.103.05>